

mgr Aleksandra Klimek-Lakomy

doktorantka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, asystent sędziego w Sądzie Rejonowym Katowice-Wschód w Katowicach

Odpowiedzialność osób nieletnich za czyny karalne – uregulowanie dwutorowe

ABSTRAKT

Opracowanie niniejsze dotyczy odpowiedzialności nieletnich za dokonane przestępstwa. Precyzyjniej rzecz ujmując problemy odnoszą się do ustawy z 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz do art. 10§2 kodeksu karnego. Podstawą do orzekania w sprawach nieletnich jest wspomniana powyżej ustawa z 1982 r. Sąd orzekając karę wobec nieletniego nie „skazuje go” na pobyt w zakładzie poprawczym lecz orzeka jego umieszczenie. Środek poprawczy jest, co prawda, środkiem izolacyjnym, stanowiącym wyjątkową formę pozbawiania wolności, lecz nie pełni funkcji kary. Natomiast z kodeksu karnego nieletni może odpowiadać tylko w ściśle wymienionych sytuacjach w art. 10§2 kodeksu karnego. Na podstawie kodeksu karnego nieletni odpowiada wyjątkowo.

Odpowiedzialność karna nieletnich, a ściślej odpowiedzialność za popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary, została w polskim prawie uregulowana dwutorowo, przez ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich i kodeks karny.

Słownik języka polskiego określa nieletniego jako osobę, która nie osiągnęła pełnoletniości, bardzo młodą, niedoroślą¹. Jak podaje V. Konarska-Wrzošek, „pojęcie nieletniego używa się w aktach prawnych na określenie sprawcy czynu zabronionego (karalnego) lub innego typu zachowania naganego. Ma ono zabarwienie pejoratywne. Na gruncie prawa karnego sprawca nieletni to przeciwieństwo sprawcy dorosłego. To rozróżnienie jest wprowadzane z powodu opierania odpowiedzialności karnej na indywidualnej winie i na niezdolności sprawcy czynu zabronionego do zawinienia oraz wynikającej stąd konieczności innego potraktowania sprawcy nieletniego, którego zdolność do zawinienia z racji niedojrzałego wieku nigdy nie jest pełna”².

Nieletni jest podstawowym pojęciem dla całej ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 roku³ bowiem wyznacza zakres podmiotowy zawartych regulacji. We wspomnianej ustawie termin ten nie został zdefiniowany wprost lecz zróżnicowany w odniesieniu do trzech grup osób objętych wspólną nazwą „nieletni”. Kryteria według, których zalicza się osoby do poszczególnych kategorii to:

1. rodzaj stosowanego wobec nich postępowania,

¹ *Nieletni*, Słownik języka polskiego, sjp.pwn.pl/szukaj/nieletni.html, dostęp na dzień 26.11.2014 r.

² V. Konarska-Wrzošek, *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Warszawa 2013, s. 29.

³ Dz. U. 1982 nr 35 poz. 228.

2. wiek osób, wobec których stosowane mogą być poszczególne postępowania, tzn. postępowania mające charakter zapobiegania i zwalczania demoralizacji, postępowania o czyny karalne oraz wykonywanie orzeczonych środków wychowawczych lub poprawczych⁴.

Według art. 1§1 przywołanej ustawy, w rozumieniu proceduralno-wychowawczym, nieletnim jest osoba:

1. która nie ukończyła 18 lat, wykazująca przejawy demoralizacji,
2. która dopuściła się czynu karnego po ukończeniu 13 lat, a nie ukończyła lat 17,
3. do 21 lat, względem której zostały orzeczone środki wychowawcze lub poprawcze⁵.

Przepis ten w zakresie punktu pierwszego, prowadzi do wniosku, iż zakres wieku nieletniego w tym postępowaniu rozciąga się od chwili urodzenia do 18 roku życia. Podobnie sytuacja wygląda w punkcie trzecim wymienionego przepisu, bowiem również on nie określa dolnej granicy wieku⁶. W drugiej grupie nieletnich została określona dolna granica wieku na 13 lat, która oznacza, że popełnienie czynu karnego przez osoby, które nie osiągnęły tego wieku traktowane będzie jako przejaw demoralizacji, zgodnie z czym wobec takiego sprawcy będzie można prowadzić postępowanie opiekuńczo-wychowawcze. Jednocześnie należy mieć na uwadze, iż we wspomnianej ustawie nie została wskazana dolna granica wieku kwalifikująca do wszczęcia odpowiedniego postępowania w sprawie nieletniego z powodu demoralizacji. Jak wynika z ustawy mogą to być dzieci poniżej 13 roku życia, wykazujące przejawy demoralizacji, których rozwój psychiczny i społeczny osiągnął etap pozwalający na orientację w podstawowych nakazach i zakazach regulujących stosunek do innych ludzi oraz ich stosunek względem siebie⁷. Według praktyk sądowych postępowanie w sprawach nieletnich prowadzone było nawet w stosunku do osoby poniżej 9 roku życia⁸.

Termin „nieletni”, w rozumieniu prawnokarnym, występuje również w art. 10 §2 kodeksu karnego⁹. Zgodnie z nim nieletnim jest osoba, która nie ukończyła 17 roku życia. Według ustawy taka osoba może odpowiadać karnie na zasadach określonych w kodeksie, jeżeli:

- popełniła przestępstwo po ukończeniu 15 roku życia,
- popełniła jedno z przestępstw enumeratywnie wymienionych w przepisie art. 10§2 kodeksu karnego (zamach na życie Prezydenta, zabójstwo we wszystkich odmianach, umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, także gdy łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka, umyślne spowodowanie niebezpieczeństwa powszechnego, także jeżeli łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka, lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób, przejęcie przemocą kontroli nad statkiem powietrznym lub wodnym, umyślne spowodowanie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, także jeżeli łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób, przestępstwo zgwałcenia wspólnie z inną osobą, wobec małoletniego poniżej lat 15, wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry lub przestępstwo zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem, czynna napaść, w trakcie której nastąpił

⁴ B. Zajęcka, *Geneza i specyfika zachowań nieletnich przestępców* (w:) A. Woźniak-Krakowian, E. Napora, I. Gomółka-Walaszek (red.) *Problemy marginalizacji dzieci i młodzieży*, Częstochowa 2009, s. 161; J. Różańska-Kowal, D. Rode, *Rodzaje i uwarunkowania przestępczości nieletnich w świetle przemian społeczno-gospodarczych* (w:) J.M. Stanik, L. Woszcza (red.), *Przestępczość nieletnich. Aspekty psychospołeczne i prawne*, Katowice 2005, s. 38.

⁵ Dz. U. 1982 nr 35 poz. 228; K. Biel, *Przestępczość dziewcząt, rodzaje i uwarunkowania*, Kraków 2009 r., s. 19.

⁶ K. Gromek, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2004, s. 58.

⁷ A. Gaberle, Marianna Korcyl-Wolska, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Gdańsk 2002, s. 18.

⁸ Statystyka sądowa. Część II: Sprawy rodzinne 1998 r., Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2000, s. 46.

⁹ Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553; K. Biel, *Przestępczość dziewcząt, rodzaje i uwarunkowania*, Kraków 2009 r., s. 19.

skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej, wzięcie lub przetrzymywanie zakładnika, także jeżeli łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka oraz rozbój),

• "okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, szczególnie jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne"¹⁰.

Zaznaczyć należy, iż powyższe przesłanki muszą być spełnione łącznie, żeby taka osoba mogła odpowiadać z kodeksu karnego.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich przewiduje różnego rodzaju środki, które mogą być zastosowane wobec nieletniego dopuszczającego się czynu przestępczego lub wobec takiego, który dopiero wykazuje przejawy demoralizacji.

System sądowych środków jest tak szeroki, że pozwala na swobodne ich dobranie do indywidualnej sytuacji konkretnego nieletniego¹¹. W myśl art. 5 u.p.n. wobec nieletniego można zastosować środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia go w zakładzie poprawczym. Przepis ten przewiduje również możliwość zastosowania kary kryminalnej, jednakże może być ona orzeczona tylko „w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego”. Taka sytuacja występuje w dwóch przypadkach i została określona w art. 94 u.p.n. oraz w art. 10 §2 k.k. W tym miejscu należy wspomnieć, iż do dnia 2 stycznia 2014 r., a więc do czasu uchylecia art. 13 u.p.n. taka sytuacja miała miejsce w trzech przypadkach.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich zawiera katalog środków wychowawczych, które zostały zawarte w art. 6 pkt 1-9 u.p.n. Ponadto, przedmiotowa ustawa przewiduje również środki leczniczo-wychowawcze (zob. art. 12 w zw. z art. 6 pkt 11 u.p.n.). Natomiast druga część art. 6 pkt 11 u.p.n. określa stosowanie środków zawartych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym¹². A środek poprawczy, który może zostać zastosowany wobec nieletniego został ujęty w art. 6 pkt 10 u.p.n.

Charakterystyczne dla środków wychowawczych jest to, iż nie są one orzekane na czas określony z góry, lecz do momentu osiągnięcia założonych efektów wychowawczych. Jednak występuje tu ograniczenie do lat 18, a czasami do 21 roku życia¹³.

Do środków wychowawczych oraz leczniczo-wychowawczych zaliczamy: upomnienie, zobowiązanie od określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia, ustanowienie nadzoru odpowiedzialnego rodziców lub opiekunów, ustanowienie nadzoru organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania – udzielających poręczenia za nieletniego, zastosowanie nadzoru kuratora, skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją, orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów, orzeczenie przepadku rzeczy

¹⁰ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 330; Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553.

¹¹ A. Wilkowska-Płóciennik, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011, s. 47.

¹² Zob. art. 109 k.r.o., Dz.U. 1964 nr 9 poz. 59.

¹³ V. Konarska-Wrzosek, *Polski system postępowania z nieletnimi*, ZN WSHE 2004, nr 14, s. 141-142.

uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego, orzeczenie umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w rodzinie zastępczej zawodowej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim, zastosowanie innych środków zastrzeżonych w niniejszej ustawie do właściwości sądu rodzinnego, jak również zastosowanie środków przewidzianych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, z wyłączeniem umieszczenia w rodzinie zastępczej spokrewnionej, rodzinie zastępczej niezawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce wsparcia rodzinnego, placówce opiekuńczo-wychowawczej i regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej¹⁴.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich w art. 6 pkt 10 przewiduje tylko jeden środek poprawczy, którym jest umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym. Jest to najsurowszy środek przewidziany względem nieletniego, który występuje w dwóch postaciach. Pierwsza postać to bezwzględne umieszczenie w zakładzie poprawczym. Drugą z kolei jest umieszczenie w zakładzie poprawczym z warunkowym zawieszeniem wykonania tego umieszczenia. Środek ten był już znany w kodeksie karnym z 1932 r. i został z niego przejęty do ustawy z 1982 r. (zob. art. 70 i 73 k.k.)¹⁵. Środek poprawczy jest, co prawda, środkiem izolacyjnym, stanowiącym wyjątkową formę pozbawiania wolności, lecz nie pełni funkcji kary. Jest on orzekany w postępowaniu poprawczym z zastosowaniem przepisów kodeksu postępowania karnego. Zaznaczyć należy, iż aktualnie nieletniego nie „skazuje się” na pobyt w zakładzie poprawczym, jak to miało miejsce w kodeksie karnym z 1932 r., a orzeka się o jego umieszczeniu¹⁶.

Sąd rodzinny orzeka o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym wyrokiem po rozpoznaniu sprawy w trybie postępowania poprawczego. Aby orzec umieszczenie nieletniego w zakładzie muszą zostać spełnione łącznie następujące przesłanki:

1. dopuszczenie się przez nieletniego czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 §2 pkt 2 lit. a) u.p.n., czyli czynu zabronionego przez ustawę jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (przesłanka o charakterze przedmiotowym)¹⁷. Dodać należy, iż zgodnie z art. 1 §2 pkt 2 lit. b) u.p.n., popełnienie czynu karalnego będącego wykroczeniem nie pozwala na zastosowanie środka poprawczego;

2. nieletni w momencie popełnienia czynu karalnego był pomiędzy 13 a 17 rokiem życia, (chyba że w momencie orzekania nieletni ukończył 18 rok życia i sąd rodzinny wymierzył mu karę z zastosowaniem nadzwyczajnego jej złagodzenia, uznając, iż stosowanie środka poprawczego nie byłoby już celowe). Ponadto, za umieszczeniem w zakładzie poprawczym przemawia wysoki stopień demoralizacji, a także okoliczności i charakter czynu – chodzi o istnienie wysokiego stopnia demoralizacji w trakcie orzekania środka przez sąd rodzinny a nie popełnienia czynu (przesłanka o charakterze podmiotowym)¹⁸,

3. gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. Podkreślić należy, iż warunkiem jego umieszczenia w zakładzie poprawczym nie jest jednak wcześniejsze stosowanie środków wychowawczych. Przez nieskuteczność innych środków wychowawczych należy rozumieć sytuację, w której nieletni nie zmienia swojego aktualnego postępowania, albo objawy jego demoralizacji nabierają na sile (art. 10 u.p.n.)¹⁹.

¹⁴ Dz.U. 1982 Nr 35 poz. 228.

¹⁵ E. Bieńkowska, A. Walczak-Żochowska, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 89; V. Konarska-Wrzošek, *Prawny system...*, s. 104.

¹⁶ Por. http://arch.prawo.ug.edu.pl/karne/karne/kk_makarewicz.pdf, dostęp na dzień 14.02.2015 r.; J. Sawicki, *Odpowiedzialność nieletnich według art. 10 § 2 i 3 Kodeksu Karnego*, "Homines Hominibus" nr 1(4) 2008, s. 104-104.

¹⁷ K. Eichstaedt, *Postępowanie przed sądem w sprawach nieletnich*, Warszawa 2008, s. 53.

¹⁸ Szerzej: K. Gromek, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2004, s. 153-154.

¹⁹ A. Gaberle, M. Korcyl-Wolska, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Gdańsk 2002, s. 78.

Poza powyższymi okolicznościami, umieszczenie w zakładzie poprawczym powinno zapobiegać jego dalszej demoralizacji oraz dokonywaniu przez niego kolejnych przestępstw. Ponadto, powinno uwzględniać dobro nieletniego oraz interes społeczny, a także pomóc mu w powrocie do normalnego życia²⁰.

W myśl art. 11§1 u.p.n. sąd orzekając środek poprawczy w stosunku do nieletniego może w wyroku orzec o jego warunkowym zawieszeniu, jeśli właściwości i warunki osobiste oraz środowiskowe sprawcy, jak również okoliczności i charakter jego czynu uzasadniają przypuszczenie, że pomimo niewykonania środka poprawczego cele wychowawcze zostaną osiągnięte. Można je orzec w momencie łącznego spełnienia następujących przesłanek:

1. właściwości i warunki osobiste,
2. okoliczności i charakter popełnionego czynu,
3. właściwości środowiskowe – w jakim otoczeniu sprawca przebywa, jego właściwości i warunki, uzasadniają przypuszczenie, iż mimo niewykonania środka poprawczego, cele wychowawcze zostaną spełnione²¹.

Zawieszenie umieszczenia w zakładzie poprawczym następuje na okres próby – od 1 roku do lat 3. W tym okresie sąd wobec nieletniego stosuje w sposób obligatoryjny środki wychowawcze (art. 11§2 u.p.n.). Ich użycie ma na celu zapewnienie, aby nieletni nie pozostawał poza jakimkolwiek oddziaływaniem o charakterze wychowawczym. W tym miejscu nasuwa się stwierdzenie, iż okres próby jest pewną szansą dla młodego człowieka, aby udowodnił swoje prawidłowe funkcjonowanie w swoim otoczeniu.

W przypadku, gdy okres próby przebiega w sposób negatywny, czyli gdy nieletni uchyla się od nałożonych na niego obowiązków, od nadzoru, jeżeli przejawia dalszą demoralizację, sąd rodzinny może odwołać zawieszenie i umieścić go w zakładzie (art. 11§3 u.p.n.). Powyższe przesłanki mają charakter fakultatywny.

Natomiast przesłanka obligatoryjna odwołania warunkowego zawieszenia i zarządzenia umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym znajduje się w drugim zdaniu w art. 11 §3 u.p.n. Została on wprowadzona nowelą z dnia 15 września 2000 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 91 poz. 1010). Przesłanka ta powstaje w momencie, gdy nieletni w stosunku, do którego orzeczono środek poprawczy z warunkowym zawieszeniem jego wykonania popełni w okresie próby jedno z przestępstw najbardziej niebezpiecznych:

1. art. 134 k.k. - zamach na życie Prezydenta,
2. art. 148 §1, 2 lub 3 k.k. – zbrodnia zabójstwa we wszystkich odmianach,
3. art. 156 §1 lub 3 k.k. - umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, także gdy łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka,
4. art. 163 §1 lub 3 k.k. - umyślne spowodowanie niebezpieczeństwa powszechnego, także jeżeli łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka, lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób,
5. art. 166 k.k. - przejęcie przemocą kontroli nad statkiem powietrznym lub wodnym,
6. art. 173 §1 lub 3 k.k. – umyślne spowodowanie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, także jeżeli łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób,
7. art. 189 k.k. - bezprawne pozbawienie wolności,
8. art. 189a k.k. - handel ludźmi,

²⁰ A. Wilkowska-Płóciennik, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011, s. 60.

²¹ B. Kowalska-Ehrlich, *Młodzież nieprzystosowana społecznie a prawo*, Warszawa 1988, s. 189.

9. art. 197 §3 lub 4 k.k. - przestępstwo zgwałcenia wspólnie z inną osobą, wobec małoletniego poniżej lat 15, wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry lub przestępstwo zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem,
10. art. 198 k.k. - seksualne wykorzystanie bezradności lub niepoczytalności,
11. art. 200 k.k. – seksualne wykorzystanie małoletniego,
12. art. 202 § 3, 4, 4a, 4b lub 4c k.k. - treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem,
13. art. 204 §3 k.k. - w celu osiągnięcia korzyści majątkowej nakłanianie małoletniego do uprawiania prostytucji lub jej ułatwienia,
14. art. 252 §1 lub 2 k.k. - wzięcie lub przetrzymywanie zakładnika, także jeżeli łączy się z nieumyślnym następstwem w postaci śmierci człowieka,
15. art. 280 k.k. – rozbój.

Wspólną cechą powyższych przestępstw jest to, że są to umyślne czyny zabronione charakteryzujące się użyciem przemocy.

W tym miejscu należałoby wskazać, iż w wyniku zmiany ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, jakie miały miejsce w 2017 r.²², uległy zmianie następujące artykuły: art. 11 §3 u.p.n., art. 27 §2 u.p.n., art. 87 §3a u.p.n., art. 91 §2 u.p.n. Polegały one na rozszerzeniu katalogu najcięższych przestępstw, o artykuły: art. 189 k.k., 189a k.k., 198 k.k., 200 k.k., 202 §3, 4, 4a, 4b lub 4c k.k. oraz 204§3 k.k. Jednocześnie katalog ten nie został rozszerzony w art. 10 §2 kodeksu karnego.

Do wspomnianej zmiany ustawy w 2017 r.²³ sytuacja była odwrotna, czyli to ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich nie obejmowała dwóch typów przestępstw wymienionych w kodeksie karnym (tj. art. 197§4 k.k. i art. 223§2 k.k.). Taka okoliczność była tłumaczona faktem, iż ustawodawca nie nadał za zmianami jakie mają miejsce w ustawie karnej z ujednoczeniem obowiązujących przepisów²⁴. W takiej sytuacji nasuwa się pytanie dlaczego ustawodawca tak kluczowego przepisu nie zmodyfikował biorąc pod uwagę fakt, iż kodeks karny również był nowelizowany w 2017 r. Ponadto w tym miejscu należy zauważyć, iż art. 197§4 k.k. został już ujęty w ustawie natomiast art. 223§2 k.k., pomimo rozszerzenie katalogu o inne przestępstwa w art. 11§3 u.p.n., art. 27§2 u.p.n., art. 87§3a u.p.n., art. 91§2 u.p.n., nie został do niej wpisany.

Obecnie powoduje to niedoprecyzowanie katalogu przestępstw tych najbardziej niebezpiecznych, a ponadto nasuwa się stwierdzenie, iż ustawodawca po prostu, okazał się niedbały.

W związku z powyższym na podstawie kodeksu karnego nieletni będzie odpowiadał za mniejszą liczę przestępstw tych najcięższych aniżeli w ustawie, w sytuacji odwołania warunkowego zawieszenia i zarządzenia umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym (art. 11 §3 u.p.n), umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich (art. 27 §2 u.p.n.), odwołania warunkowego zwolnienia i zarządzenia umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym (art 87 §3a u.p.n.) oraz przeniesienia nieletniego do zakładu poprawczego o wzmożonym nadzorze wychowawczym bądź zastosowanie środków o charakterze leczniczo-wychowawczym (art. 91 §2 u.p.n.).

Powyższa okoliczność jest niezrozumiała, bowiem jeśli w stosunku do nieletniego można zastosować przepisy art. 189 k.k., art. 189a k.k., art. 198 k.k., art. 200 k.k., art. 202 §3, 4, 4a, 4b lub

²² Dz. U. z 2017 r. poz. 773.

²³ Tamże.

²⁴ P. Górecki, V. Konarska-Wrzosek, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*. Warszawa 2015, s. 108.

4c k.k. oraz art. 204 §3 k.k. w czterech przypadkach opisanych wyżej, to dlaczego taki nieletni dopuszczając się któregoś z tych czynów zabronionych nie może odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym?

W sytuacji gdy sąd rodzinny potwierdzi fakt, iż któreś z powyższych przestępstw zostało popełnione przez nieletniego w okresie próby, to musi on odwołać warunkowe zawieszenie środka poprawczego. Wyjaśnić należy, iż zwrot w art. 11 §3 zd. 2 u.p.n. „w razie popełnienia” oznacza, iż należy mieć pewność, że nieletni popełnił dany czyn karalny. Nie wystarczy więc jedynie przypuszczenie, że taka sytuacja miała miejsce. W związku z tym należy przeprowadzić postępowanie wyjaśniające, dzięki któremu będzie można zebrać dowody świadczące o popełnieniu wymienionego czynu przez nieletniego. Odwołanie warunkowego zawieszenia umieszczenia osoby w zakładzie poprawczym jest możliwe w sytuacji, gdy przyczyny do podjęcia takich decyzji miały miejsce w okresie próby. Natomiast jeśli nieletni, już po tym okresie, zachowuje się w sposób nieodpowiedni (dopuszcza się czynu karalnego, wykazuje przejawy demoralizacji), nie stanowi to podstawy do odwołania warunkowego zawieszenia, lecz do wszczęcia nowego postępowania, pod warunkiem, że nie ukończył on jeszcze 17 roku życia²⁵.

Jeśli okres próby przebiegł pomyślnie i przez następne 3 miesiące odwołanie warunkowego zawieszenia umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym nie nastąpiło, to orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie poprawczym z mocy prawa uważa się za niebyłe (art. 11 §4 u.p.n.). Skutkuje to, z urzędu, obowiązkiem usunięcia danych o zastosowaniu wobec nieletniego tego środka z Krajowego Rejestru Karnego²⁶.

Zgodnie z art. 73 §1 u.p.n. umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym ustaje z mocy prawa z chwilą ukończenia przez niego 21 lat. Wcześniej nieletni może opuścić zakład poprawczy tylko na zasadzie warunkowego zwolnienia (zob. art. 86-87 u.p.n.).

Z danych statystycznych wynika, iż po 1990 r. środek poprawczy wobec nieletnich był stosowany przez sądy rodzinne coraz rzadziej, w większości przypadków w postaci warunkowego zawieszenia. W 1990 r. orzeczono go wobec 10,85% nieletnich (z czego 69,65% warunkowo zawieszono), w 2000 r. wobec 4,57% (z czego 64,02% warunkowo zawieszono), w 2005 r. wobec 4,42% (z czego 59,33% warunkowo zawieszonych)²⁷. W 2012 roku jedynie w 3,08% przypadków orzeczono środek poprawczy (z czego 61,30% warunkowo zawieszono)²⁸.

W myśl art. 5 u.p.n., jeśli inne środki tj. środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym nie są w stanie zapewnić jego resocjalizacji sąd może orzec karę, jednakże tylko w wypadkach prawem przewidzianych. W aktualnym stanie prawnym są dwa różnie zakreślone przypadki. Jeden z nich określa art. 94 u.p.n. a drugi art. 10 §2 k.k.

Odpowiedzialność karna nieletniego przewidziana w art. 94 u.p.n. jest zmodyfikowanym unormowaniem jakie miało miejsce w art. 77 k.k. z 1932 r. W przepisie tym przewidziana była możliwość zmiany orzeczonego zakładu poprawczego na karę kryminalną, jednakże nadzwyczajnie złagodzoną. Dotyczyła ona nieletniego sprawcy, który przed rozpoczęciem wykonywania wyroku ukończył 20 rok życia. Ponadto, powyższa zmiana była obligatoryjna a nie fakultatywna, jak ma to

²⁵ A. Gaberle, M. Korcyl-Wolska, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Gdańsk 2002, s. 84.

²⁶ E. Bieńkowska, A. Walczak-Żochowska, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 101.

²⁷ V. Konarska-Wrzosek, *Prawny system...*, s. 111.

²⁸ Obliczenia własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej 2013, Rok LXXIII, Warszawa 2013, s. 172.

miejsce obecnie. Nie było również możliwości odstąpienia od wykonywania środka poprawczego oraz od zastąpienia go karą kryminalną²⁹.

Przepis art. 94 u.p.n. umożliwia rezygnację z umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, w sytuacji gdy ukończył on 18 rok życia przed rozpoczęciem wykonywania tego środka. Jak już wspomniano powyżej, taka zmiana ma charakter fakultatywny, czyli to sąd rodzinny ma swobodę w podjęciu decyzji, czy ten środek wykonać, czy też odstąpić od jego wykonania i wymierzyć sprawcy karę, przy zastosowaniu nadzwyczajnego jej złagodzenia. W sytuacji, gdy sąd zastosuje karę pozbawienia wolności lub jej ograniczenie, czas jej trwania nie może przekroczyć 21 roku życia sprawcy³⁰. Ponadto, przepis art. 94 u.p.n. przewiduje możliwość, iż „w szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może odstąpić od wymierzenia kary, zwłaszcza gdy w zachowaniu sprawcy nastąpiła istotna poprawa”. Poprzez termin „istotna poprawa” należy rozumieć postęp w pracy wychowawczej z nieletnim. Musi dawać podstawę do oceny, że nie jest ona jedyne poprawą chwilową. Służyć jej może m.in. zerwanie nieletniego z nieodpowiednim otoczeniem, podjęcie nauki lub pracy i wykonywanie obowiązków stąd wynikających. Charakteryzuje się to odstąpieniem od wykonania umieszczenia w zakładzie poprawczym, a także od zastosowania kary (art. 88 u.p.n.). W sytuacji, gdy uznaje się, że skierowanie nieletniego do zakładu poprawczego nie osiągnie swojego zamierzonego celu, a nie zachodzą przesłanki z art. 88 §1 k.k. u.p.n., sąd powinien odstąpić od wykonania środka poprawczego i wymierzyć nieletniemu karę, jednocześnie stosując nadzwyczajne jej złagodzenie (art. 60§6 i 7 k.k.)³¹.

Jak trafnie zauważa T. Bojarski nie ma mowy o automatyzmie w zakresie zastosowania kary w miejsce zakładu poprawczego. Charakteryzuje się to koniecznością „powrócenia do danej sprawy i ponownego merytorycznego jej rozpoznania na podstawie zgromadzonego wówczas materiału, w tym opinii rodzinnego ośrodka diagnostyczno-konsultacyjnego, niezbędnej w postępowaniu poprawczym. Trzeba więc wypowiedzieć się na podstawie tego poprzedniego materiału, czy analizowany w czasie orzeczenia o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym czyn nieletniego, można uznać za zawiniony; innymi słowy – czy nieletniemu można przypisać winę w zakresie rozpatrywanego czynu karalnego”³².

Projekt zmiany ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z listopada 2013 r. przewidywał uchylenie powyższego przepisu wraz z przepisem art. 13 u.p.n., wskazując na przesłankę niecelowości wykonania w danym przypadku środka poprawczego. Jednakże przepis ten został utrzymany w mocy, a ustawa z sierpnia 2013 r. uchyliła tylko art. 13 u.p.n. o czym wspomniano powyżej³³.

Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy wymierzenie kary na podstawie art. 94 u.p.n. nie jest skazaniem, wobec czego sąd nie może z urzędu zasądzić od nieletniego odszkodowania na rzecz pokrzywdzonego (art. 415 §5 k.p.k.)³⁴. Ponadto, nie jest dopuszczalne stosowanie europejskiego nakazu aresztowania wobec nieletniego, co do którego orzeczono karę zgodnie z art. 94 u.p.n.³⁵.

²⁹ J. Sawicki, *Odpowiedzialność nieletnich według art. 10 § 2 i 3 Kodeksu Karnego*, "Homines Hominibus" nr 1(4) 2008, s. 104; http://arch.prawo.ug.edu.pl/karne/karne/kk_makarewicz.pdf, dostęp na dzień 15.02.2015 r.

³⁰ A. Gaberle, M. Korcyl-Wolska, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Gdańsk 2002, s. 268-269.

³¹ J. Kudrelek, *Postępowanie szczególne w procesie karnym. Postępowanie w sprawach nieletnich*, Szczytno 2009, s. 118.

³² T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, *Komentarz. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2014, s. 235.

³³ Propozycja uchylenia art. 94 u.p.n. zawarta w projekcie nowelizacji ustawy przygotowanej przez Zespół ekspertów kierowany przez V. Konarską-Wrzošek.

³⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 IV 1985 r., VI KZP 1/85, OSNKW 1985, z. 7-8, poz. 52.

³⁵ M. Hudzik, *Europejski nakaz aresztowania a nieletni sprawcy czynów zabronionych*, "EPS" nr 8, 2006, s. 22-29.

Podkreślić należy, iż w przypadku orzeczenia kary kryminalnej wobec nieletniego na podstawie art. 94 u.p.n. nie ma mowy o statusie recydywisty w rozumieniu art. 64 k.k.³⁶.

W myśl art. 75 §2 u.p.n. sąd orzeka w składzie jednoosobowym w formie postanowienia wydanego na posiedzeniu. Stronom i obrońcy nieletniego przysługuje zażalenie na to postanowienie (art. 75 §5 u.p.n.).

Ostatnia możliwość wymierzenia kary kryminalnej nieletniemu sprawcy przewidziana jest w art. 10 §2 k.k. Jest ona kontynuacją regulacji zawartej w art. 9 §2 k.k. z 1969 r. Wprowadził on możliwość karania osób, które po ukończeniu 16 lat popełnili:

1. zbrodnię przeciwko życiu,
2. zbrodnię zgwałcenia,
3. rozboju,
4. zbrodnię przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu,
5. umyślne spowodowanie ciężkiego uszkodzenia ciała,
6. ciężki rozstrój zdrowia,

jeśli okoliczności sprawy oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy za tym przemawiają, a zwłaszcza gdy poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne³⁷. Możliwość zastosowania tego przepisu dotyczyła wysoce zdemoralizowanych nieletnich³⁸.

Kodeks karny z 1997 r. w przepisie art. 10 §2 k.k. wylicza typy przestępstw, za które nieletni może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej. Porównując ten przepis z przepisem art. 9 §2 k.k. z 1969 r. nasuwa się stwierdzenie, iż jest on mniej korzystny dla nieletnich sprawców niż miało to miejsce wcześniej. Po pierwsze, został obniżony wiek sprawcy z 16 do 15 roku życia, a po drugie, został rozszerzony krąg typów przestępstw. W myśl art. 10 §2 k.k. nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 §1, 2 lub 3, art. 156 §1 lub 3, art. 163 §1 lub 3, art. 166, art. 173 §1 lub 3, art. 197 §3 lub 4, art. 223 §2, art. 252 §1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

W powyższym wypadku kara nie może przekroczyć 2/3 górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo. Ponadto, sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary. Katalog przestępstw wymienionych w art. 10 §2 k.k. jest katalogiem zamkniętym czynów zabronionych.

Jednocześnie należy mieć tutaj na uwadze art. 5 u.p.n. Według niego warunkiem orzeczenia wobec nieletniego, kary kryminalnej jest fakt, iż inne środki nie są w stanie zapewnić jego resocjalizacji. Przez okoliczności sprawy należy rozumieć szczególną naganność popełnionego czynu, a także poważny stopień zdemoralizowania sprawcy³⁹. Jak wskazuje V. Konarska-Wrzosek do okoliczności sprawy należy również zaliczyć: „okoliczności i sposób popełnienia czynu (szczególnie zuchwały, okrutny, brutalny, perfidny, czyn realizowany z „zimną krwią”), rodzaj użytego narzędzia (nóż, żyłtka łańcuch, kij baseballowy, broń, ładunek wybuchowy lub inne niebezpieczne narzędzie), rodzaj naruszonego dobra (dobro szczególnie cenne takie jak: życie lub zdrowie ludzkie, bezpieczeństwo powszechne), rozmiar wyrządzonej lub grożącej szkody (duży,

³⁶ A. Wilkowska-Płóciennik, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011, s. 165.

³⁷ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1977, s. 40-41.

³⁸ Por. A. Grześkowiak, *Postępowanie w sprawach nieletnich: (polskie prawo nieletnich)*, Toruń 1986, s. 75-82.

³⁹ A. Wilkowska-Płóciennik, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011, s. 169.

wielki, rozległy), a także postać zamiaru szczególnie naganną (zamiar bezpośredni), i szczególnie naganne pobudki popełnienia czynu, w tym działanie bez żadnego powodu lub z błahego powodu, z niskich pobudek, przy dużym natężeniu złej woli oraz wykazanie się szczególną inicjatywą i dużym stopniem aktywności przy planowaniu i realizacji czynu, gdy był on popełniony we współdziałaniu z inną osobą lub osobami”⁴⁰.

Kolejną okolicznością przemawiającą za pociągnięciem nieletniego do odpowiedzialności karnej jest stopień rozwoju sprawcy. Jest on bezpośrednio powiązany z jego winą. Odpowiadając na pytanie kiedy sprawcy można przypisać winę, należy wykazać, iż nieletni przestępca osiągnął odpowiedni stopień rozwoju psychicznego, emocjonalnego, intelektualnego (określany poprzez tzw. testy na inteligencję) oraz społecznego, aby mógł zrozumieć znaczenie i rozmiar swojego czynu i kierować swoim postępowaniem. Innymi słowy, był na tyle zorientowany, że mógł uświadomić sobie w jaki sposób postępuje i jakie może mieć to skutki⁴¹.

Właściwości osobiste nieletniego mają również wpływ na jego odpowiedzialność. Są to np.: wiek, cechy charakteru, podatność do podporządkowania się innym lub aspiracje przywódcze, agresywność, uczuciowość, charakter postępowania oraz stopień zdemoralizowania⁴². Aby rozpoznać właściwości osobiste danego nieletniego potrzebna jest gruntowna diagnoza.

Warunki osobiste to sytuacja społeczna nieletniego. Zdaniem A. Wilkowskiej-Płociennik jest to „zły przykład ze strony osób starszych, alkoholizm w domu rodzinnym, prostytutka, wciąganie dzieci przez rodziców do popełniania przestępstwa, bezrobocie rodziców”⁴³.

Aby móc pociągnąć nieletniego sprawcę przestępstwa do odpowiedzialności karnej za swój czyn muszą zostać spełnione wszystkie wymienione przesłanki z art. 10 §2 k.k. Jednakże należy zaznaczyć, iż nawet gdy one zaistniały to orzeczenie wobec nieletniego kary ma charakter fakultatywny. Wynika to z faktu, iż w omawianym przepisie istnieje sformułowanie „może odpowiadać” na zasadach określonych w kodeksie karnym. Ponadto, sąd zawsze może zastosować wobec nieletniego sprawcy nadzwyczajne załagodzenie kary⁴⁴.

W tym miejscu, należy zgodzić się z V. Konarską-Wrzošek, która stwierdziła, iż przypadki pozwalające na pociągnięcie nieletniego do odpowiedzialności karnej charakteryzują się celem „sprawiedliwosciowo-represyjnym i ogólnoprewencyjnym, a na dalszy plan schodzi wzgląd na dobro nieletniego i jego wychowanie”⁴⁵.

Na koniec wskazać należy, iż to właśnie ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r. jest podstawowym aktem prawnym regulującym odpowiedzialność osób nieletnich. W myśl przepisów powyższej ustawy środek poprawczy – umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym - jest odmianą środka wychowawczego. Jest on ewidentnie stosowany wobec nieletnich najbardziej zdemoralizowanych, którzy wymagają silniejszego oddziaływania wychowawczego, które jest prowadzone w okolicznościach zwiększonego nadzoru oraz w miejscach, gdzie nieletni nie może samowolnie się oddalać bez uprzedniej zgody. Stwierdzić należy, iż środek poprawczy ma na celu wychowanie nieletniego, a nie stosowanie wobec niego pewnego rodzaju dolegliwości, która niezaprzeczalnie ma miejsce przy orzekaniu kary, chociaż

⁴⁰ Za V. Konarską-Wrzošek, *Prawny system...*, s. 122-123.

⁴¹ Por. Z. Sienkiewicz, *Z problematyki odpowiedzialności karnej nieletnich* (w:) Ł. Pohl (red.), *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. Urodzin profesora Andrzeja J. Szwarca*, Poznań 2009, s. 534-535. Por. M. Mozgawa, *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 46.

⁴² A. Walczak-Żochowska (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, Warszawa 2013, s. 464.

⁴³ A. Wilkowska-Płociennik, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011, s. 170.

⁴⁴ Tamże, s. 119.

⁴⁵ Za V. Konarską-Wrzošek, *Prawny system...*, s. 141.

przy wymiarze kary nieletniemu (tak jak młodocianemu) należy kierować się zawsze względami wychowawczymi.

Bibliografia:

1. Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1977.
2. Biel K., *Przestępczość dziewcząt, rodzaje i uwarunkowania*, Kraków 2009.
3. Bieńkowska E., Walczak-Żochowska A., *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2003.
4. Bojarski T., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012.
5. Bojarski T., Kruk E., Skrętowicz E., *Komentarz. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2014.
6. Buchała K., Zoll A., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do KK*, t. 1, Kraków 1998.
7. Dz. U. 1982 nr 35 poz. 228.
8. Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553.
9. Eichstaedt K., *Postępowanie przed sądem w sprawach nieletnich*, Warszawa 2008.
10. Gaberle A., Korcyl-Wolska M., *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Gdańsk 2002.
11. Gromek K., *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2004.
12. Grześkowiak A., *Postępowanie w sprawach nieletnich: (polskie prawo nieletnich)*, Toruń 1986.
13. http://arch.prawo.ug.edu.pl/karne/karne/kk_makarewicz.pdf, dostęp na dzień 14.02.2015.
14. Hudzik M., *Europejski nakaz aresztowania a nieletni sprawcy czynów zabronionych*, "EPS" nr 8, 2006.
15. Konarska-Wrzosek V., *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Warszawa 2013.
16. Kowalska-Ehrlich B., *Młodzież nieprzystosowana społecznie a prawo*, Warszawa 1988.
17. Kudrelek J., *Postępowanie szczególne w procesie karnym. Postępowanie w sprawach nieletnich*, Szczytno 2009.
18. *Nieletni*, Słownik języka polskiego, sjp.pwn.pl/szukaj/nieletni.html, dostęp na dzień 26.11.2014 r.
19. *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013, Rok LXXIII*, Warszawa 2013.
20. Różańska-Kowal J., Rode D., *Rodzaje i uwarunkowania przestępczości nieletnich w świetle przemian społeczno-gospodarczych* [w:] J.M. Stanik, L. Woszczka (red.), *Przestępczość nieletnich. Aspekty psychospołeczne i prawne*, Katowice 2005.
21. Sawicki J., *Odpowiedzialność nieletnich według art. 10 § 2 i 3 Kodeksu Karnego*, "Homines Hominibus" nr 1(4), 2008.
22. Sienkiewicz Z., *Z problematyki odpowiedzialności karnej nieletnich* (w:) Ł. Pohl (red.), *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. Urodzin profesora Andrzeja J. Szwarca*, Poznań 2009.
23. *Statystyka sądowa. Część II: Sprawy rodzinne 1998 r.*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2000.
24. *Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 IV 1985 r.*, VI KZP 1/85, OSNKW 1985, z. 7-8, poz. 52.
25. Walczak-Żochowska A. (w:) red. M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, Warszawa 2013.

26. Wilkowska-Płóciennik A., *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011.
27. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010.
28. Zajęcka B., *Geneza i specyfika zachowań nieletnich przestępców* (w:) A Woźniak-Krakowian, E. Napora, I. Gomółka-Walaszek (red.) *Problemy marginalizacji dzieci i młodzieży*, Częstochowa 2009.

ABSTRACT

This paper aims to analyze the responsibility of minors for their crimes in context of the 1982 act on proceedings with minors, as well as with article 10§2 of the Penal Code. It argues that the fundament in judicial adjudication on minors is the 1982 act. Court does not „sentence” them on serving in correctional institution, but he „decides” on their placement there. Correctional measure, is obviously a unique mean of restricting freedom, but it is not perceived as a penalty. Penal Code on the other hand, can be used only in strictly specified circumstances, listed in article 10§2 of the Penal Code. Based on the Penal Code, the responsibility of minor is unique.

Słowa kluczowe: nieletni, demoralizacja, przestępstwo, kara, odpowiedzialność karna, ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, art. 10 §2 kodeksu karnego, zakład poprawczy

Keywords: juvenile, demoralization, offense, punishment, criminal liability, the act on proceedings in juvenile cases, art. 10 §2 of the Criminal Code, correctional facility